

บทที่ 3

โลกที่ไม่มั่นคง

สถานการณ์ทั่วไปของความมั่นคงมนุษย์ มีความขัดแย้งในตัว ทำให้เกิดมิติที่ซับซ้อน ทำให้ความเข้าใจยาก ทำให้เป็นจริงยาก และทำให้การปราชัยหรือมติแถลงการณ์ต่างๆ ว่าด้วยการสร้างความมั่นคงมนุษย์กลายเป็นการแสดงโวหารที่สละสลวยเสียมากกว่า สถานการณ์เช่นว่ากล่าวโดยย่อก็คือ พลังขับเคลื่อนของการพัฒนา ซึ่งเรียกได้หลายอย่าง เช่น โลกาภิวัตน์ เสรีนิยมใหม่ การปรับทางโครงสร้าง เป็นทั้งพลังที่ก่อความมั่งคั่ง และเสริมสร้างความมั่นคงมนุษย์ให้แข็งแกร่งทั่วโลก ขณะเดียวกัน พลังการพัฒนาดังกล่าว ก็คุกคามต่อความมั่นคงมนุษย์อย่างรุนแรงทั่วโลกเช่นกัน และดูเหมือนว่าจะรุนแรงกว่าพลังแรก ทำให้ทั้งโลกตกอยู่ในความไม่มั่นคงยิ่งขึ้นท่ามกลางความมั่งคั่งอันล้นเหลือและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบทวีคูณ อนึ่ง มีความพยายามใหม่บางอย่างเพื่อการเสริมสร้างความมั่นคงมนุษย์นอกเหนือจากความพยายามทางการพัฒนาตามปกติ เช่น การลดอัตราความยากจนอย่างสัมบูรณ์ แต่ก็มีมีความพยายามอีกบางด้าน ที่ลดทอนความมั่นคงมนุษย์ เช่น สงครามและการก่อการร้าย

นอกจากนี้ ยังพบว่าหลายประเทศ เช่น ประเทศจีนประสบความสำเร็จอย่างสูงในการลดอัตราผู้ที่ยากจนในความยากจน ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าประชากรจีนมีความมั่นคงมนุษย์สูงขึ้น ประเด็นมีอยู่ว่ามันจะเป็นไปอย่างยั่งยืนหรือไม่ นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ก็ได้เริ่มมีนักวิชาการจำนวนหนึ่ง เห็นว่าโลกมนุษย์เต็มไปด้วยปัญหาและความไม่มั่นคงยิ่งขึ้น เหตุการณ์วินาศกรรม 11 กันยายน 2001 (พ.ศ.2544) ในสหรัฐอันเป็นประเทศอภิมหาอำนาจที่มีแสนยานุภาพเหนือประเทศใดในโลก ยิ่งชี้ให้เห็นว่า โลกมีความเปราะบางและไม่มั่นคงอย่างไร

1. เหตุปัจจัยของความไม่มั่นคงของโลกและของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น

1.1 กระแสโลกาภิวัตน์โดยบรรษัท (Corporate Globalization)

1.1.1 การประชุมสุดยอดโลกเพื่อการพัฒนา (World Summit for Social Development)

ในการประชุมสุดยอดโลกเพื่อการพัฒนา ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ปี 1995 (พ.ศ.2538) กล่าวกันว่าเป็นการประชุมของผู้นำประเทศทั่วโลกจำนวนมากที่สุดครั้งแรก เพื่อการถกเถียงเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ทั้งยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอจำนวนมากเข้าร่วม ที่ประชุมได้มี

แถลงการณ์กล่าวถึงผลดีของโลกาภิวัตน์ไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพิ่มความมั่งคั่งของประชาชาติทั่วโลกถึง 7 เท่าในระยะ 50 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งการค้าระหว่างประเทศที่ยิ่งเพิ่มมากขึ้นกว่านั้นอีก 2) อายุขัย การรู้หนังสือ การรับการศึกษาขั้นต้น การเข้าถึงบริการสาธารณสุขพื้นฐาน ตลอดจนการวางแผนครอบครัว ได้เพิ่มขึ้นทั่วโลก รวมทั้งในประเทศกำลังพัฒนา อัตราการเสียชีวิตของทารกในประเทศกำลังพัฒนาก็ลดลง 3) ความหลากหลายทางประชาติปไโดย สถาบันประชาติปไโดย (เช่น พรรคการเมือง และการเลือกตั้งทั่วไป) เสรีภาพพื้นฐานของประชาชน ได้รับการขยายผลออกไป ความพยายามในการปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคม ประสบความสำเร็จอย่างมาก ขณะที่ลัทธิแบ่งแยกผิว (Apartheid) ถูกขจัดไป ที่ประชุมยังได้ชี้ผลกระทบด้านลบของโลกาภิวัตน์ไว้ 9 ประการด้วยกัน ซึ่งทำให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงหนักหน่วงยิ่งขึ้น ได้แก่

(1) ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนในประเทศต่างๆ ของโลกขยายออก ช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจนก็ขยายออก โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด

(2) ประชากรมากกว่า 1 พันล้านคนดำเนินชีวิตภายใต้เส้นความยากจนอย่างสัมบูรณ์ เกือบทั้งหมดต้องหิวโหยอยู่ทุกวัน

(3) เกิดปัญหาทางสังคมรุนแรงในระดับและประเด็นที่ต่างกันในประเทศเปลี่ยนผ่าน

(4) สภาพแวดล้อมโลกเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง จากรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาแล้ว

(5) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ความยากจน และความไม่เท่าเทียมกันทางเพศและทางสังคมคุกคามต่อความสามารถในการปรับตัวของรัฐบาล ปัจจุบันบุคคล สถาบันสังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

(6) ประชากรโลกกว่า 120 ล้านคน ว่างงานหรือทำงานต่ำกว่าระดับความสามารถเยาวชนจำนวนมากแม้ที่ได้รับการศึกษาในระบบก็มีความหวังน้อยที่จะได้งานทำ

(7) มีจำนวนสตรีตกอยู่ในความยากจนสัมบูรณ์มากกว่าบุรุษ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สตรีต้องรับภาระหนักกว่าชายในการต่อสู้กับความยากจน การเสื่อมสลายของสังคม การว่างงาน การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และผลจากสงคราม

(8) คนพิการซึ่งเป็นชนส่วนน้อยที่มีจำนวนมากที่สุด นั้นคือมากกว่า 1 ใน 10 ต้องถูกโคດเคี้ยว ยากจน และว่างงาน ผู้สูงอายุในทุกประเทศอาจต้องเสี่ยงกับการตกอยู่ในความยากจน การกีดกันทางสังคม และการทำให้อยู่ชายขอบ

(9) มีผู้อพยพต่างแดน หรือโยกย้ายถิ่นในประเทศอันเนื่องจากความขัดแย้งในสังคมรุนแรง ต้องเผชิญกับชะตากรรมอันเลวร้ายนับล้านคนผลกระทบด้านลบที่กล่าวทั้ง 9 ประการข้างต้น ยังไม่ได้รวมผลกระทบที่มีผู้ชี้อีกจำนวนมาก เช่น ก) การผูกขาดเก็งกำไรในกระแสโลกาภิ

วัตน์ ข) การค้าที่ไม่เป็นธรรม เช่น การให้เงินอุดหนุนสินค้าการเกษตรในประเทศพัฒนาแล้ว และการกีดกันทางการค้าต่อประเทศกำลังพัฒนาด้วยข้ออ้างต่างๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และการเมือง ค) ประเทศมหาอำนาจดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยม ใช้ปฏิบัติการลับและเปิดเผย แทรกแซงล้มล้างประเทศโลกที่สาม ด้วยข้ออ้างต่างๆ เช่น การขจัดระบอบปกครองเผด็จการ ปฏิบัติการเพื่อนมนุษยธรรม การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ง) การครอบงำทางวัฒนธรรม ของประเทศพัฒนาแล้วต่อประเทศกำลังพัฒนา

1.1.2 การประชุมสหประชาชาติขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ.2000

กล่าวกันว่า การประชุมสุดยอดโลกเพื่อการพัฒนาสังคม เป็นการเปิดมิติใหม่ของการพัฒนา โดยริเริ่มปรับเปลี่ยนจากแนวคิดจับตามตัวอัตราก้าวหน้าหรือเสรีนิยมใหม่ไปสู่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่ที่ถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ก็ยังมีผลในทางปฏิบัติค่อนข้างน้อย โดยจุดเน้นยังคงเป็นเรื่องการลงทุน การค้า และกำไร ความเป็นอยู่และความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนายังคงถูกจัดวางไว้ในลำดับหลัง ดังนั้น อีก 5 ปีต่อมา เมื่อมีการจัดการประชุมสหประชาชาติขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ.2000 และมีคำประกาศแห่งสหประชาชาติขององค์การนี้ (UN Millennium Declaration) ระบุถึงเป้าหมายที่จะต้องทำ ก็ปรากฏว่าไม่ต่างไปจากเดิม เช่น ยังคงเป็นเรื่อง การจัดความยากจนและความหิวโหยรุนแรง การทำให้ผู้คนได้รับการศึกษาขั้นต้น ทว่าถึงการส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางเพศ การปรับปรุงสุขภาพมารดา การรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน การสร้างพันธมิตรโลกเพื่อการพัฒนา ทั้งยังบรรจุภัยคุกคามใหม่ ได้แก่ การต่อสู้กับ HIV/AIDS ไข้มาลาเรียและโรคอื่นๆ เมื่อเวลาผ่านไป ขณะที่ปัญหาเก่าๆ ไม่ได้รับการแก้ไข ก็จะเกิดปัญหาใหม่ ประทุขึ้นมาอีก เช่น ในปี 2003-2004 มีการพูดถึงอันตรายจากการก่อการร้ายสากลมากขึ้น และกลายเป็นหลักนโยบายต่างประเทศของสหรัฐ ดังนั้น จึงสรุปประหนึ่งว่ากระแสโลกาภิวัตน์เป็นแหล่งสะสมปัญหาอย่างไม่รู้จบ

1.1.3 ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์-ภัยคุกคามความมั่นคงมนุษย์

เพื่อให้เห็นภาพผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงมนุษย์ชัดเจนขึ้น จะขอกล่าวถึงบางประเด็น ได้แก่

(1) ช่องว่างทางความมั่งคั่งหรือรายได้อัน

ช่องว่างทางความมั่งคั่งหรือรายได้นั้น เป็นผลโดยตรงของกระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนโลกแบบผูกขาดโดยบรรษัทข้ามชาตินาขนาดใหญ่ ซึ่งส่งออกทุนและเงินไปทำกำไรทั่วโลก ก่อให้เกิดภาวะที่ ด้านหนึ่ง มีการสะสมทุนและรวมศูนย์ความมั่งคั่งอยู่ในคนกลุ่มน้อย อีกด้านหนึ่ง เกิดความยากจนแผ่ไปทั่วพื้นที่รอบนอกหรือชายขอบ เป็นสภาพที่เรียกกันว่า "รวยกระจุก จนกระจาย" และการหมุนรอบของทุนก็ยิ่งถ่วงช่องว่างทางความมั่งคั่งนี้ให้กว้างใหญ่มหาศาลขึ้น เป็น

เหตุให้เกิดการผูกขาดและการเก็งกำไรหนักขึ้น ภาคการผลิตที่แท้จริงลดความสำคัญลง ตามรายงานการพัฒนามนุษย์ ปี 2003 ของยูเอ็นดีพี ระบุว่า ในทศวรรษ 1990 ที่ถือว่าเป็นทศวรรษที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศพัฒนาแล้วค่อนข้างดี ปรากฏอัตราเฉลี่ยการเติบโตของรายได้ต่อหัวต่น้อยกว่าร้อยละ 3 ใน 125 ประเทศกำลังพัฒนา และในอีก 54 ประเทศมีรายได้ต่อหัวลดลง สำหรับการวัดดัชนีความยากจนมนุษย์ (Human Poverty Index) ในประเทศร่ำรวย โดยวัดจากระดับความยากจนความรู้หนังสือ การว่างงาน และอายุขัย พบว่าสวีเดนมีดัชนีที่ดีสูงเป็นอันดับหนึ่งสำหรับรัฐ ซึ่งเป็นประเทศอภิมหาอำนาจและมีรายได้ต่อหัวสูงกว่า กลับมาเป็นอันดับโหล ทั้งนี้ เพราะสวีเดนมีอัตราผู้รู้หนังสือและคนจนน้อยกว่ารายงานกล่าวว่า ดัชนีนี้จึงชี้ว่าแม้กระทั่งในประเทศที่รายได้ระดับกลางหรือสูง ความไม่เท่าเทียมกันก็ยังคงดำรงอยู่

นอกจากนี้ ยังมีมาตรวัดการเสริมพลังทางเพศภาวะ (Gender Empowerment Measure) ซึ่งจะแสดงการมีส่วนร่วมของสตรีทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ผลปรากฏว่า การกีดกันทางเพศก็ยังคงมีอยู่แม้ในประเทศที่มีดัชนีการพัฒนามนุษย์สูง พบว่าประเทศที่ยากจนจำนวนมากทำได้ดีกว่าประเทศที่ร่ำรวย เมื่อมองจากการมีส่วนร่วมเช่น สตรีในประเทศบอตสวานา คอสตาริกา และนามิเบีย มีฐานะดีกว่าสตรีในประเทศกรีซ อิตาลีและญี่ปุ่น ช่องว่างทางความมั่งคั่งหรือความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่มีแนวโน้มเลวร้ายลงนี้ ยูเอ็นดีพีเห็นว่า ไม่อาจจะแก้ไขด้วยการทำอะไรตามแบบเดิม นั่นหมายถึง ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางความสัมพันธ์ทางโครงสร้างทั้งภายในและระหว่างสังคม เหล่านี้ต้องการการริเริ่มของผู้นำในประเทศร่ำรวยและรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาด้วย

อนึ่ง ช่องว่างทางความมั่งคั่งนำมาสู่การรวบอำนาจ และความไม่เท่าเทียมกันทางการเมือง เป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย และก็จะซ้ำเติมคุกคามความมั่นคงมนุษย์อีก คณะทำงานว่าด้วยความไม่เท่าเทียมกันและประชาธิปไตยอเมริกัน โดยการสนับสนุนของสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน (American Political Science Association) อันเป็นที่ยอมรับ ได้เผยแพร่เอกสารสำคัญในต้นเดือนมิถุนายน 2004 ชื่อ "ประชาธิปไตยอเมริกันในยุคของความไม่เท่าเทียมกันที่เพิ่มขึ้น" (American Democracy in an Age of Rising Inequality) พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันที่เพิ่มขึ้นคุกคามต่ออุดมการณ์ความเท่าเทียมกันของพลเมือง และความก้าวหน้าสู่ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในประเทศนี้ ได้ชะงักงันหรือกระทั่งถอยหลังกลับ ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่เพิ่มอย่างรวดเร็วตั้งแต่กลางทศวรรษ 1970 มีผลต่อประชาธิปไตยของประเทศดังจะเห็นว่าเกือบ 9 ใน 10 คนในครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่า 75,000 ดอลลาร์ได้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประธานาธิบดี ขณะที่เมื่อเพียงครึ่งเดียวของคนในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 ดอลลาร์ ออกมาลงคะแนนเสียง และมีครัวเรือนสหรัฐเพียงร้อยละ 12 ที่มีรายได้สูงกว่า 100,000 ดอลลาร์ในปี 2000 แต่ปรากฏว่าเงิน

บริจาคเพื่อการรณรงค์หาเสียง ถึงร้อยละ 95 มาจากครัวเรือนที่มั่งคั่งที่สุดเหล่านี้ ประชาชนที่มีรายได้น้อยหรือปานกลางพุดด้วยเสียงกระซิบ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐฟังไม่ได้ยินชัด ขณะที่ผู้ที่ได้เปรียบในสังคมส่งเสียงดัง แจ่มชัดและมั่นคง จนผู้กำหนดนโยบายต้องเงี่ยหูฟังและปฏิบัติตามสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้ความไม่เท่าเทียมกันของเสียงทางการเมืองหนักหน่วงขึ้น

(2) การค้าที่ไม่เป็นธรรม

สถานการณ์ แนวโน้ม และผลกระทบสำคัญของการค้าและการลงทุนที่ไม่เป็นธรรม มีดังนี้

- สถานการณ์ผูกขาด รายงานการพัฒนามนุษย์ ปี 2000 ของยูเอ็นดีพี ระบุว่าในปลายทศวรรษ 1990 ประชากรที่ร่ำรวยที่สุดร้อยละ 20 ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศร่ำรวยที่สุด ได้ครอบงำตลาดการส่งออกถึงร้อยละ 82 และการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศถึงร้อยละ 68 และแนวโน้มการครอบงำตลาดของบริษัทข้ามชาติมีมากขึ้น โดยการควบรวมกิจการซึ่งกระทำกันมากในประเทศพัฒนาแล้ว นอกจากเพิ่มการผูกขาดแล้ว ยังลดอำนาจต่อรองของแรงงาน ลดขนาดตลาดแรงงาน

- อิทธิพลของประเทศมั่งคั่งในองค์การการค้าโลกและสถาบันการเงินระดับโลก สถาบันการเงินระดับโลก เช่น ไอเอ็มเอฟ และธนาคารโลก ต่างมีอิทธิพลของประเทศที่มั่งคั่งได้แก่ สหรัฐ สหภาพยุโรปและญี่ปุ่น อย่างสูง มีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตย มักมีกฎระเบียบที่ไม่เป็นผลดีแก่ประเทศกำลังพัฒนา เช่น เรื่องสิทธิบัตรทางการพาณิชย์ การเปิดการค้าเสรีในปริมาณที่ประเทศร่ำรวยได้เปรียบ หรือปล่อยให้การอุดหนุนทางการค้าในประเทศอุตสาหกรรมเป็นสิ่งถูกต้อง แต่ในประเทศกำลังพัฒนาถือว่าผิดใจเซฟ สถิติลิตซ์ ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ปี 2001 และรองผู้อำนวยการธนาคารโลกระหว่างปี 1997-2000 ได้กล่าวว่า เขาจำต้องยอมรับว่าไอเอ็มเอฟ ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของทุนตะวันตก โดยเน้นลัทธิเคร่งครัดตลาด (Market Fundamentalism)

- การปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมของประเทศพัฒนาแล้ว ได้แก่ การอุดหนุน การกีดกัน การกีดราคาสินค้าโภคภัณฑ์ หรือราคาสินค้าเกษตรให้ต่ำเมื่อเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรม ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบมากยิ่งขึ้น

- การลงทุนในประเทศตลาดเกิดใหม่ สร้างกำไรให้แก่บริษัทข้ามชาติอย่างสูง มีด้านที่ถือว่าดีในการสร้างงานในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้เศรษฐกิจของประเทศนั้นมีโอกาสขยายตัว มีการคืนทุนปรับตัวสูงขึ้น ขณะเดียวกันก็อาจเป็นการเข้ามาครอบงำทางเศรษฐกิจ ทำให้การประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลางต้องล้มละลาย

- การเก็งกำไรในการค้าหุ้น-ค่าเงิน ก่อวิกฤตเศรษฐกิจเอเชีย ทำให้ผู้คนได้รับความทุกข์ยาก เกิดการว่างงานทางการเมือง เช่น กรณีในอเมริกาใต้หรือลาตินอเมริกา

- การผลักดันให้ประเทศกำลังพัฒนาลงทุน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทั้งในด้านสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า การเปลี่ยนการเกษตรให้เป็นเพื่อการส่งออก ก่อให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินใหญ่ โดยเฉพาะนับแต่กลางทศวรรษ 1970 ก่อให้เกิดวิกฤตหนี้ในประเทศกำลังพัฒนาอย่างร้ายแรง

- เกิดปรากฏการณ์เงินหรือความมั่งคั่ง ไหลออกจากประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศชายขอบ สู่ประเทศพัฒนาแล้ว ไม่ต่างกับสมัยอาณานิคม ช่องว่างระหว่างประเทศที่ร่ำรวยที่สุดกับยากจนที่สุดยิ่งขยายห่าง รองศาสตราจารย์ เอส. แมนซูบ เมอร์เซด แห่งสถาบันสังคมศึกษากรุงเฮก ในบทความชื่อ "การค้าเหนือ-ได้และความไม่มั่นคง" ได้อ้างการศึกษาของยูเอ็นดีพีว่าเมื่อเริ่มต้นการปฏิวัติอุตสาหกรรมในปี 1820 ช่องว่างนี้ห่างในอัตรา 3 : 1 เมื่อถึงช่วงปลายของโลกาภิวัตน์ครั้งที่หนึ่งในปี 1913 ช่องว่างขยายเป็น 11 : 1 ในปี 1950 ขยับเป็น 35 : 1 ในปี 1973 ที่เกิดวิกฤตน้ำมันเพิ่มเป็น 44 : 1 และในปัจจุบันเพิ่มเป็น 72 : 1 ความยากจน การด้อยพัฒนา และช่องว่างระหว่างประเทศมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อความไม่มั่นคงของโลก

(3) การครอบงำทางวัฒนธรรมของประเทศศูนย์กลางมีลักษณะเด่นดังนี้

(3.1) ถือนโยบายและสถาบันของตะวันตก (อาณานิคมหมู่ปุ่น) เป็นศูนย์กลางหรือเป็นแบบ ซึ่งเท่ากับเป็นการดัดแปลงวัฒนธรรมทั่วโลกให้เป็นแบบทุนนิยมตะวันตก ทำให้โลกกลายเป็นแบบเดียวกันทั่วโลก

(3.2) เผยแพร่ค่านิยมของระบบทุนนิยม

- การยอมรับอำนาจและความชอบธรรมของบรรษัทข้ามชาติ เห็นว่าบรรษัทเหล่านี้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวิจัยและพัฒนา และเป็นผู้ผลักดันเศรษฐกิจโลก เห็นว่าบริษัทยิ่งใหญ่ยิ่งดี

- ยอมรับว่ารัฐไม่ควรเข้ามาแทรกแซงตลาด ปล่อยให้ธุรกิจเป็นของเอกชน โดยรัฐจะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการค้าและการลงทุนของบรรษัท

- เชื่อมั่นว่าตลาดและเทคโนโลยีสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ได้ ทำให้ประเทศกำลังพัฒนา เชื่อว่าการเปิดตลาดเสรีเพื่อการค้าและการลงทุนเท่านั้นที่เป็นทางออก ไม่มีทางเลือกอื่น

- ยอมรับค่านิยมเรื่องประสิทธิภาพ การแข่งขัน กำไรและการแสวงหาความสุข เป็นสิ่งสำคัญสุดขอด

- การยอมรับลัทธิผู้บริโภครวม และการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อการบริโภค การบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยถือว่าเป็นสิ่งดี

- ยอมรับค่านิยมเรื่องความบันเทิง อยู่เหนือเนื้อหาอื่นโดยเฉพาะเรื่องทางการเมือง

(3.3) การครอบงำนี้ทำให้วัฒนธรรมแห่งชาติอ่อนแอ ผลักดันให้เกิดกระแสการสร้างรัฐประชาชาติซึ่งเป็นรูปแบบทุนนิยม นำวัฒนธรรมของผู้ปกครองขึ้นมาเหนือวัฒนธรรมอื่นของคนที่อยู่ในชาติ การครอบงำทางวัฒนธรรมในประชาชาติ ในด้านหนึ่งเป็นการกลมกลืน (Assimilation) ทางวัฒนธรรม เกิดวัฒนธรรมแห่งชาติ ถือเป็นการกิจอย่างหนึ่งในการสร้างชาติเพื่อนำพาประเทศให้พัฒนาเหมือนประเทศอุตสาหกรรม ในอีกด้านหนึ่งก่อความขัดแย้งระหว่างชนชาติ ซึ่งบางครั้งลุกลามเป็นสงครามกลางเมือง เช่นที่เกิดในหลายประเทศของทวีปแอฟริกา ทำให้ชาตินั้นอ่อนแอ ทำลายความมั่นคงมนุษย์อย่างยิ่งการครอบงำทางวัฒนธรรมข้างต้นก่อให้เกิดความตึงเครียดทางปัญญา มองไม่เห็นทางออกอื่น และย่ำเท้าไปบนหนทางที่รุนแรง ไม่เป็นธรรม และไม่ยั่งยืน

(4) ปฏิบัติการทางการเมือง-การทหารทั้งอย่างลับและอย่างเปิดเผยต่อประเทศกำลังพัฒนา

การปฏิบัติการทางการเมือง-การทหารต่อประเทศกำลังพัฒนาดังกล่าว ก็เพื่อแทรกแซงล้มล้างรัฐบาลที่ขัดต่อผลประโยชน์ของชาติมหาอำนาจ และจัดตั้งรัฐบาลที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของตน ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ใหญ่ทางการเมืองระหว่างประเทศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ-การเมืองในประเทศโลกที่สามอย่างยิ่ง ทำให้ประเทศโลกที่สามจำนวนมากตกอยู่ในความอ่อนแอ สร้างโลกที่ไม่เป็นธรรมและไม่มั่นคงขึ้น เป็นรอยด่างใหญ่ของอารยธรรมมนุษย์ปฏิบัติการดังกล่าว มีการเปลี่ยนชื่อไปตามยุคสมัย เช่นช่วงหลังสงครามโลกใหม่ๆ เรียกว่าต่อต้านคอมมิวนิสต์ หรือการทำสงครามเย็น ในช่วงหลังสงครามเย็น เรียกว่าการจัดระเบียบโลกใหม่ และการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรมในช่วงหลังเหตุการณ์วินาศกรรม 11 กันยายน 2001 เรียกว่าสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและการโจมตีก่อนการล่มสลายของเศรษฐกิจแผนใหม่ (New Economy)

(4.1) แนวคิดเศรษฐกิจแผนใหม่

ใน "รายงานเศรษฐกิจของประธานาธิบดี, 2544" (The Economic Report of the President, 2001) เริ่มต้นว่า "ในช่วงกว่า 8 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจสหรัฐได้แปลงโฉมตัวเองอย่างถอนรากถอนโคน จนกระทั่งผู้คนจำนวนมากเชื่อว่าเรากำลังจะได้เห็นการกำเนิดขึ้นของเศรษฐกิจแผนใหม่"

ที่เรียกว่าเศรษฐกิจแผนใหม่นั้น ก็อยู่บนรากฐานความเชื่อที่ว่า การปฏิวัติทางเทคโนโลยีข่าวสาร และการสื่อสาร ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจไปอย่างสิ้นเชิง และชี้ว่านับแต่กลางทศวรรษ 1990 การปฏิวัตินี้ ได้ไหลบ่าไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจในวงกว้างของภาคเศรษฐกิจเก่า (Old Economic Sectors) ก่อผลสำคัญได้แก่

- ทำให้มีอัตราการเติบโตทางผลิตภาพ (Productivity) สูง
- ทำให้มีอัตราเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงอย่างยั่งยืน
- ลดภาวะการว่างงานและเงินเฟ้อ
- ทำให้วงจรทางเศรษฐกิจ ที่มีการเฟื่องฟูและถดถอยสลับกัน อย่างน้อยได้เบา

บางลง และกระทั่งได้ถูกขจัดไปอย่างสิ้นเชิงบุคคลที่เสนอแนวคิดนี้ เช่น นายอลัน กรีนสแปน ผู้ว่าการธนาคารกลางสหรัฐ นิตยสารทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐหลายฉบับ และนักวิชาการในสำนักวิทเทกิง (Council of Foreign Affairs) นายอลัน กรีนสแปน ได้ตั้งข้อสังเกตว่าเศรษฐกิจแผนใหม่จะเกิดขึ้นในสหรัฐง่ายกว่า เนื่องจากกำลังแรงงานมีความยืดหยุ่นกว่านั่นคือ คนงานจำนวนมากไม่ได้สังกัดสหภาพแรงงาน มีการเคลื่อนไหวของแรงงานสูง มีคนงานที่สามารถเรียกมาทำงานได้ทันที หรือมีทักษะทางอาชีพใหม่ๆ เมื่อเทียบกับยุโรปและญี่ปุ่น ที่คนงานสังกัดสหภาพ และตลาดแรงงานที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการโหมโฆษณาและผลิตบทความและเอกสารทางวิชาการจำนวนมาก เพื่อสนับสนุนประเด็นเศรษฐกิจแผนใหม่ทั้งทางทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่ก็มีผู้เห็นแย้ง ซึ่งถึงมูลฐานว่าการปฏิวัติทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีผลกระทบมากจริง แต่ไม่ได้มากเทียบเท่ากับการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคแรกที่มีการสร้างเครื่องจักรไอน้ำ เป็นต้น การลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น คอมพิวเตอร์และซอฟต์แวร์ คิดเป็นสัดส่วนแล้วก็ไม่ใช่มาก ส่วนการเติบโตทางผลิตภาพในช่วงเวลาดังกล่าว น่าจะมาจากการผลิตทางด้านสินค้าคงทนมากกว่าและเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยขึ้นในสหรัฐ ดัชนีตลาดหลักทรัพย์แนสแด็กส์ที่ถือกันว่าเป็นเศรษฐกิจแผนใหม่ตกอย่างถล่มทลาย การกล่าวถึงเศรษฐกิจแผนใหม่ก็จางหายไปอย่างไรก็ตาม ก็ได้มีความพยายามสร้างความหวังใหม่ทางเทคโนโลยีขั้นสูงอื่นๆ จะมาทำให้ความฝันนี้เป็นจริง เช่น เทคโนโลยีชีวภาพและนาโนเทคโนโลยี เป็นต้น

2. เหตุแห่งความล้มละลายของเศรษฐกิจแผนใหม่

ความล้มละลายของเศรษฐกิจแผนใหม่นี้ สะท้อนให้เห็นความจำกัดทางวิทยาศาสตร์และระบบทุนนิยมหลายประการ ได้แก่

2.1 ความจำกัดในตัวของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเอง กล่าวคือ สิ่งนี้เพื่อควบคุมโลกทางวัตถุ แต่ไม่สามารถตอบปัญหาพื้นฐานของมนุษย์ เช่นว่า จุดมุ่งหมายของมนุษย์คืออะไร เราจะดำเนินชีวิตในโลกอย่างมีความหมายอย่างไร ไม่เคิล เจ. แชนเดล ศาสตราจารย์ทางด้านปรัชญาการเมืองมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด กล่าวว่า เราอยู่ในยุคที่ "วิทยาศาสตร์รู้หน้าไปเร็วกว่าความเข้าใจทางศีลธรรม" (ดิ แอดแลนติก 310304)

2.2 แม้ความสามารถในการควบคุมโลกทางวัตถุของเทคโนโลยีก็ยังคงมีความจำกัด โดยเทคโนโลยีนั้นจำเป็นต้องควบคุมโลกทางวัตถุในเงื่อนไขที่แน่นอน ซึ่งมักอยู่ในภาวะที่ไม่เป็นธรรมชาติ เช่น เครื่องจักรสันดาปภายใน หรือการสังเคราะห์วัสดุทางเคมี เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่สร้างขึ้นนี้กลับเข้าทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น การสร้างก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศมากเกินไป ทุ่งพลาสติกที่กลายเป็นขยะที่ยากต่อการกำจัด สภาพแวดล้อมที่ผิดธรรมชาติที่เทคโนโลยีสร้างขึ้น ยังมีผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรง เช่น ความสะอาดเกินไปทำให้ภูมิคุ้มกันของมนุษย์อ่อนแอ มลพิษทางอากาศและสารเคมีมีผลต่อสุขภาพและการสืบพันธุ์ของมนุษย์ เป็นต้น

2.3 ความจำกัดของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระบบทุนนิยม เนื่องจากความรู้ทางเทคโนโลยี ถือว่าเป็นทุนหรือสินค้าชนิดหนึ่ง มีการจดทะเบียนสิทธิบัตร ซึ่งขยายไปจนถึงการจดสิทธิบัตรสิ่งมีชีวิต ทำให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สร้างขึ้นมักได้รับผลประโยชน์กำไรของบรรษัท ส่งเสริมการบริโภคและการควบคุมผูกขาด และที่ควบคู่กันก็คือเทคโนโลยีทางการทหารเพื่อจัดระเบียบโลกให้เปิดกว้างต่อการดำเนินธุรกิจของบรรษัทใหญ่เหล่านี้ จอห์น แม็กเมอร์ธี ศาสตราจารย์ทางวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเกวลฟ์ (Guelph) แคนาดา ได้เขียนบทความชื่อ "ที่ขอบยุคมีดใหม่ : บรรษัทได้ยึดครองการวิจัยและการศึกษาระดับสูง" (At The Edge of a New Dark Age : The Corporate Takeover of Higher Research And Education, 2000) ได้ชี้ว่าบรรษัทได้เข้าครอบงำการวิจัยและการศึกษาในระดับสูง โดยการให้ทุนวิจัยในมหาวิทยาลัย และทำให้ทุนวิจัยในทุกระดับของรัฐ เอื้อต่อกำไรของบรรษัท หรือรับใช้ผลประโยชน์ทางการตลาดของธุรกิจเอกชน รวมทั้งบรรษัทต่างประเทศภายใต้หน้ากากของ "การแข่งขันระดับโลก" "การตรวจสอบได้" "สิ่งชี้วัดการปฏิบัติ" "การค้าเสรี" "ความอยู่รอดของชาติ" "ผลิตภาพและประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้น" "ความไพบูลย์ที่เพิ่มขึ้น" เหล่านี้ทำให้เกิดความวิตกตายตัว การวิจัยที่ไม่ได้เพิ่มทรัพย์สินและผลประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นยุคมีดใหม่

2.4 เกิดช่องว่างทางความรู้ชั้นสูง เช่น การแบ่งแยกทางดิจิทัล (Digital Divide) ดังนั้นเทคโนโลยีที่เพิ่มขึ้น จึงมีประโยชน์ต่อคนส่วนน้อยเป็นสำคัญ

2.5 ข้อจำกัดของเทคโนโลยีที่ส่งเสริมความสามารถในการผลิต (Productivity) ทั้งที่สร้างของกินของใช้จนล้นเหลือ กล่าวคือ

(1) การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในอัตราที่เร็วขึ้น จนกระทั่งเกินความสามารถในการรองรับชีวิต และความเติบโตต้องหยุดชะงักลง ดังที่สโมสรกรุงโรมได้เสนอไว้

(2) การนำเครื่องจักรมาใช้แทนมนุษย์มากขึ้น เข้าเต็มภาวะการว่างงาน และการกดค่าจ้างลง

2.6 ความหวังกันว่าเครื่องจักรจะมาเหนือมนุษย์ ได้เริ่มมีความหวังกันว่าเครื่องจักรที่มนุษย์พัฒนาให้ซับซ้อนขึ้น และนำมาใช้ในการบริหารจัดการสังคมที่ซับซ้อนขึ้น จนเกินกว่าที่มนุษย์จะจัดการได้โดยลำพัง ทำให้มนุษย์กลายเป็นทาสหรือขึ้นต่อเครื่องจักร ความล้มละลายของเศรษฐกิจแผนใหม่จึงสะท้อนทิศทางการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนดังนั้น จึงเลียงไม่พ้นที่จะก่อความไม่มั่นคงเพิ่มขึ้นในโลก

ความอ่อนแอและปัญหาในประเศโลกที่สาม

ประเทศกำลังพัฒนาเป็นประเทศส่วนใหญ่ของโลก มีประชากรราวร้อยละ 80 ของทั้งหมด การปล่อยให้ประเทศกำลังพัฒนาขาดทุน อ่อนแอและล้าหลัง จึงเป็นการกดโลกให้ตกอยู่ในมรสุมแห่งความไม่มั่นคงเหตุปัจจัยที่ทำให้ประเทศโลกที่สามอ่อนแอและประสบปัญหามาก ได้แก่

(1) ทรัพยากรธรรมชาติถูกปล้นชิงหรือถูกทำลาย

(2) การอุตสาหกรรมไม่ได้พัฒนา

(3) โครงสร้างพื้นฐานไม่ได้มีการพัฒนา

(4) สถาบันทางการเมืองไม่ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ เนื่องจากตกเป็นอาณานิคมหรือกึ่งอาณานิคม

(5) ประชาชนทั่วไปอยู่ในความยากจน มีการศึกษาน้อย และสุขภาพไม่ดี เนื่องจากไม่ได้เข้าถึงบริการสาธารณะ

(6) รัฐบาลถูกแทรกแซงโน้มน้ำหนักใจรับการพัฒนาแบบทุนนิยมโดยขาดรากฐาน ช่องว่างทางสังคมขยายตัวอย่างรวดเร็ว บางรัฐบาลเป็นเครื่องมือให้แก่กลุ่มทุนโลก เกิดการปกครองแบบเผด็จการ คอร์รัปชัน บางประเทศที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมันปิโตรเลียม การแทรกแซงก็ยิ่งหนักหน่วง จนกระทั่งรัฐบาลไม่ได้เป็นอันหนึ่งเดียวกับประชาชน เกิดความขัดแย้งทางสังคม สงครามกลางเมือง

รัฐในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ เป็นรัฐที่อ่อนแอไม่สามารถนำการปฏิรูปหรือการพัฒนาได้ มักตกอยู่ภายใต้การชี้นำของมหาอำนาจ รัฐที่ล้มเหลวไม่สามารถสนองสินค้าสาธารณะ เช่น การศึกษา การแพทย์ สาธารณูปโภคแก่ประชาชน รัฐที่เกรงคอยต่อการร้ายในสายตาของประเทศมหาอำนาจ

อย่างไรก็ตาม มีประเทศกำลังพัฒนาขนาดใหญ่มาก เช่น จีนและอินเดีย ซึ่งใหญ่เกินกว่าที่มหาอำนาจจะเข้าแทรกแซงล้มล้างได้โดยง่าย สามารถพัฒนาประเทศไปตามทางที่เห็นว่าเหมาะสมในปัจจุบันได้ขึ้นผงาดขึ้นบนเวทีโลก และมีแนวโน้มที่จะเป็นคู่แข่งของศูนย์กลางโลกเดิมในอนาคตอันใกล้ การแข่งขันที่เพิ่มขึ้นอาจก่อให้เกิดความรุนแรงและความไม่มั่นคงด้านต่างๆ การก่อการร้ายและการลุกขึ้นสู้

ความเป็นมาของลัทธิการก่อการร้าย

(1) ลัทธิก่อความสยดสยของสมัยใหม่ก่อโดยรัฐ ลัทธิก่อความสยดสยของหรือที่นิยมเรียกในปัจจุบันว่าลัทธิก่อการร้าย (Terrorism) เริ่มขึ้นในสมัยใหม่ เป็นการกระทำของรัฐ เช่น ในการปฏิวัติฝรั่งเศสซึ่งถือกันว่าเป็นการปฏิวัติชนชั้นนายทุนในปี ค.ศ.1789 (พ.ศ.2332 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1 ของไทย)รัฐบาลปฏิวัติฝรั่งเศสครั้งนั้น ได้ใช้การปกครองแบบสยดสยของ (Reign of Terror) เพื่อจัดฝ่ายปฏิปักษ์ปฏิวัติที่ลุกขึ้นต่อสู้ ในการปฏิวัติรัสเซียปี ค.ศ.1917 ซึ่งถือเป็นการปฏิวัติสังคมนิยมของโลก ก็ได้มีการใช้ความสยดสยเพื่อปราบปรามฝ่ายปฏิปักษ์ปฏิวัติคล้ายคลึงกัน

ลืออน ทรอดสกี ผู้นำสำคัญของกองทัพแดง (Red Army) ได้เขียนหนังสือชื่อ "ปกป้องการก่อความสยดสยของ" (In Defense of Terrorism) ดังนั้น ลัทธิก่อความสยดสยของโดยรัฐจึงมีความสำคัญไม่แพ้ลัทธิก่อความสยดสยของโดยองค์กรที่ต่ำกว่ารัฐ บางคนเห็นว่าลัทธิก่อการร้ายในระดับต่ำกว่ารัฐโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาเป็นการตอบโต้ลัทธิก่อการร้ายโดยรัฐ เช่น การที่ประเทศมหาอำนาจเข้ามาครอบงำแทรกแซงกิจการภายในของประเทศเหล่านี้

(2) ลัทธิก่อความสยดสยของสมัยใหม่ในระดับต่ำกว่ารัฐ เกิดขึ้นในปลายศตวรรษที่ 19 ในประเทศรัสเซียที่อยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการของพระเจ้าซาร์ ได้แก่ กลุ่มประชาชนหรือนารอดนิก (Narodnik) มีแนวคิดที่จะทำประเทศให้ทันสมัย สร้างสังคมนิยมบนพื้นฐานสังคมนิยมกลุ่มที่มีชื่อ ได้แก่ นารอดนาคา วอลยา (Narodnaya Volya - People's Will) ในปี ค.ศ.1881 ได้ลอบสังหารพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 2 ต่อมาในต้นศตวรรษที่ 20 มีกลุ่มมือดำ (Black Hand) ซึ่งเป็นกลุ่มชาตินิยมชาวบอสเนีย ต้องการรวมบอสเนียเข้ากับรัฐชาวสลาฟตอนใต้ เป็นประเทศยูโกสลาเวีย ได้ลอบปลงพระชนม์มกุฎราชกุมาร ฟรานซ์ เฟอร์ดินานด์ แห่งจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี ในวันที่ 28 มิถุนายน 1914 (พ.ศ.2457) จนลุกลามกลายเป็นสงครามโลกครั้งที่ 1 ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ได้เกิดลัทธิก่อความสยดสยองจากเบื้องล่าง ประสานไปกับขบวนการต่อสู้เพื่อผู้เอกราชของชาติในหลายประเทศ เช่น แอลจีเรีย เคนยา ไชปรัส ไอร์แลนด์ ช่วงปลายทศวรรษ 1960 นี้เอง ที่ปรากฏว่าการก่อการร้ายสำคัญ ได้เคลื่อนมาอยู่ที่ตะวันออกกลาง มีการก่อการร้ายที่มีการถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ ซึ่งเป็นปฏิบัติการจีเครื่องบินพาณิชย์ของแนวร่วมประชาชนปลดปล่อยปาเลสไตน์ (Popular Front for the Liberation of Palestine) ในวันที่ 22 กรกฎาคม 1968 (พ.ศ.2511) และต่อมาได้ขยายตัวไปตามความรุนแรงที่ยืดเยื้อในภูมิภาคนี้ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรน้ำมันอันอุดมอย่างสำคัญ กล่าวได้ว่า ลัทธิก่อการสยดสยองสมัยใหม่ เริ่มต้นด้วยการก่อการร้ายแบบโลกวิสัย (Secular) ซึ่งมีทั้งโดยรัฐและต่ำกว่ารัฐ มีความคิดชี้นำโดยลัทธิชาตินิยม เพื่อความรุ่งเรืองทันสมัยหรือความมั่นคงมีอำนาจของประเทศ และลัทธิการเมือง ได้แก่ ลัทธิประชาธิปไตย ทั้งประชาธิปไตยแบบทุนนิยมและประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม หรือความล้มเหลวของมัน นอกจากนี้ยังมีลัทธิอนาธิปไตย (Anarchism) เช่น ในกระบวนการนารอดนิก

การลุกขึ้นสู้ของประชาชนในประเทศโลกที่สามต่อประเทศเจ้าอาณานิคม กระทำในหลายรูปแบบทั้งที่เป็นแบบสันติ เช่นกรณีของอินเดีย และรูปแบบของสงครามประชาชน เช่น จีน อินโดนีเซียและคิวบาและมีการต่อสู้แบบก่อการร้าย แต่ก็เหมือนว่าไม่มีการต่อสู้แบบก่อการร้ายใดหรือต่อสู้แบบลัทธิอนาธิปไตยที่สามารถยึดอำนาจรัฐหรือปลดปล่อยประเทศได้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากการต่อสู้แบบก่อความสยดสยองย่อมมีในระดับที่แน่นอน การต่อสู้นี้มีความคิดชี้นำโดยลัทธิชาตินิยม บวกกับลัทธิอื่น เช่น ทุนนิยมผสมสังคมนิยม สังคมนิยม

(3) ลัทธิก่อการร้ายแบบอาชญากรรม (Religious) ได้เริ่มก่อตัวตั้งแต่ทศวรรษ 1980 และปรากฏชัดขึ้นในทศวรรษ 1990 โดยมากพุ่งเป้าไปที่ศาสนาอิสลาม แต่ก็สามารถพบได้ในศาสนาอื่น รวมทั้งลัทธิใหม่ลัทธิก่อการร้ายแบบนี้ยังมีพื้นฐานทางลัทธิชาตินิยม แต่แทนที่จะผสมกับลัทธิทางการเมืองอื่น กลับผสมกับลัทธิความเชื่อทางศาสนาปฏิบัติการสำคัญของการก่อการร้ายแบบนี้ ได้แก่การลอบสังหาร มหาตมะ คานธี ในปี 1948 โดยสมาชิกกลุ่มชาตินิยมฮินดูซึ่งยังคงทรงอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบัน มีผู้สังเกตว่าในทศวรรษ 1960 ไม่มีกลุ่มก่อการร้ายที่อิงศาสนาปรากฏ

ในปี 1980 เริ่มปรากฏกลุ่มก่อการร้ายอิงศาสนา 2 กลุ่ม และในปี 1995 ปรากฏกลุ่มก่อการร้ายอิงศาสนาถึง 26 กลุ่ม ขณะที่กลุ่มก่อการร้ายที่เป็นโลกวิสัย 30 กลุ่ม (เอกสารจาก Center for Defense Information, พฤษภาคม 2004) เหตุปัจจัยของลัทธิก่อการร้ายแบบอิงศาสนา กล่าวกันว่าลัทธิก่อการร้ายแบบอิงศาสนา เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยเหตุหนึ่ง/ใดหรือหลายประการรวมกัน ได้แก่

(1) ความผิดหวังในลัทธิประชาธิปไตยแบบทุนนิยมหรือเสรีประชาธิปไตย ในอันที่จะนำเสรีภาพ ความมั่นคงและความมั่งคั่งมาให้ ความผิดหวังนี้มีทั้งต่อรัฐบาลตนเองและต่อรัฐบาลมหาอำนาจที่ชูลัทธิประชาธิปไตยและเข้าครอบงำประเทศโลกที่สาม

(2) การปฏิวัติอิสลามในประเทศอิหร่าน (ค.ศ.1979) ความสำเร็จของขบวนการมุจาฮิดีนในการต่อต้านยึดครองอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต (ค.ศ.1979-1989) ความสำเร็จนี้ควรกล่าวด้วยว่าเป็นจริงได้ด้วยการสนับสนุนของตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐ

(3) การพังทลายของระบอบสังคมนิยมซึ่งทำให้อุคตการณ์ขึ้นทางโลกขาดหายไป

ตัวอย่างการก่อการร้ายที่เป็นแบบชาตินิยม-ศาสนา เช่น กลุ่มเคร่งศาสนาซิกซ์ได้ลอบสังหาร นางอินทรีรา คานธี ในปี 1984 และในปี 1985 ลอบวางระเบิดสายการบินแอร์อินเดีย มีผู้เสียชีวิตกว่า 300 คน กลุ่มเคร่งศาสนาฮิวหรือลัทธิยูดา ได้ลอบสังหารนายกรัฐมนตรีอิสราเอล นายยิตซาค ราบิน ในปี 1994 สมาชิกในขบวนการคริสเตียน อเมริกันรักชาติ (American Christian Patriot) วางระเบิดตึกทำการรัฐบาลในเมืองโอกลาโฮมาในปี 1995 การปล่อยก๊าซพิษในสถานีรถไฟใต้ดินโตเกียวโดยกลุ่มลัทธิโอมชินริเกียว ในปี1995 และที่โด่งดังมาก ได้แก่ การก่อวินาศกรรมเพนตากอนและตึกเวิลด์เทรดในสหรัฐเมื่อวันที่ 11 เดือนกันยายน 2001 โดยกลุ่มเครือข่ายอัล กออิดะห์ ซึ่งสหรัฐได้โต้ตอบด้วยการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย มีปฏิบัติการทางทหารที่เปิดเผยได้แก่ การบุกยึดครองอัฟกานิสถานและอิรัก ซึ่งดูเหมือนจะทำให้การก่อการร้ายระบอบไปทั่วโลก โดยได้เกิดการก่อการร้ายแพร่ไปในที่ต่างๆ เช่น การระเบิดในคัลลิสที่บาห์ลี อินโดนีเซีย ในเดือนตุลาคม 2002 (พ.ศ.2545) แสดงถึงการก่อการร้ายได้เข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่อมาได้มีการปฏิบัติการก่อการร้ายอย่างยืดเยื้อตั้งแต่ต้นปี 2547 ใน 3 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งก่อผลกระทบไม่น้อยต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน ผู้บริโภค และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการก่อการร้ายที่สเปน ซาอุดีอาระเบีย

ลักษณะร่วมของการก่อความสยดสยงหรือการก่อการร้าย

- (1) เป็นการกระทำโดยการวางแผนมาก่อน ไม่ใช่กระทำด้วยความโกรธแค้นเฉพาะหน้า
- (2) เป็นการปฏิบัติเพื่อมุ่งหวังผลทางการเมือง
- (3) เป้าหมายที่โจมตีมักเป็นพลเรือน แต่ก็มีมีการก่อการร้ายที่กระทำเป็นสงคราม หรือประสานกับสงครามประชาชนก็มีการโจมตีหน่วยรบทางทหารด้วย

(4) ตามคำจำกัดความของหน่วยข่าวกรองสหรัฐเห็นว่าเป็นปฏิบัติการของกลุ่มที่ต่ำกว่าระดับรัฐ แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยเห็นว่าการก่อการร้ายในระดับรัฐก็มีมากทั้งทางลับและทางเปิดเผย และนี่อาจเป็นการก่อการร้ายหลัก เนื่องจากรัฐมีอำนาจสูง มีเงินงบประมาณ หน่วยข่าวกรอง หน่วยปฏิบัติการลับเหนือกว่ากลุ่มก่อการร้ายที่อยู่ในระดับต่ำกว่ารัฐมาก ในความขัดแย้งอิสราเอล-ปาเลสไตน์ ก็มีผู้เห็นว่าปฏิบัติการจำนวนไม่น้อยของรัฐบาลอิสราเอลเข้าข่ายการก่อการร้าย ถึงขั้นมีการฟ้องร้องไปยังศาลอาชญากรรมโลก

การเข้าแทรกแซงก่อความปั่นป่วนเพื่อล้มล้างรัฐบาลในโลกที่สามจำนวนมาก ก็มีปฏิบัติการที่เข้าข่ายการก่อการร้าย เช่นการลอบสังหาร ในหลายประเทศมีปฏิบัติการ "อุ้ม" ผู้ที่คัดค้านหรือหัวแข็งโดยรัฐบาล ก็เข้าข่ายการก่อการสยดสยองหรือก่อการร้ายเช่นกัน

ข้อสังเกตเกี่ยวกับปฏิบัติการก่อการร้ายในปัจจุบัน

(1) มีปฏิบัติการเกิดขึ้นทั่วโลก ปฏิบัติการบางแห่งประสานกับสงครามประชาชน ดำเนินโดยชนชาติส่วนน้อยเพื่อปลดปล่อยประเทศหรือทวงสิทธิ์ในการปกครองตนเอง กรณีที่เป็นข่าวเช่นในประเทศศรีลังกา แคว้นเชชเนียในรัสเซีย

(2) เป็นปฏิบัติการที่มีลักษณะเข้มข้นมากที่สุด เป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มที่ถือศาสนาอิสลาม ต่อสู้กับสหรัฐและพันธมิตร เช่นอิสราเอล อังกฤษ ซึ่งมีมิติที่ซับซ้อน

(3) สงครามก่อการร้ายและสงครามต่อต้านการก่อการร้าย แม้ว่าจะมีการอิงลัทธิทางการเมืองและความเชื่อทางศาสนา แต่ก็มีพื้นฐานเกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ทำกิน

(4) เนื่องจากระบบโลกปัจจุบันเป็นแบบทุนนิยม สงครามก่อการร้ายจึงอาจกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่าสะท้อนความล้มเหลวหรือการไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาในระบบทุนนิยม การแก้ไขด้วยการปราบปรามทางทหาร โดยไม่แก้ไขจุดอ่อนข้อบกพร่องภายในระบบทุนนิยม ย่อมยากที่สหรัฐและพันธมิตรจะเอาชนะสงครามนี้ได้

โลกได้ก้าวเดินมาถึงทางแพร่งที่ว่า จะเลือกยึดเส้นทางการพัฒนาที่เน้นสงครามต่อต้านการก่อการร้ายหรือเน้นความมั่นคงมนุษย์ ถ้านับอย่างแรก ก็มีแนวโน้มที่จะเกิดความไม่สงบและความหวาดระแวงกันครั้งใหญ่ จนอาจทำลายสิ่งที่ถือว่าเป็นความมีอารยะลงไปได้

อาชญากรรมข้ามชาติ

อาชญากรรมข้ามชาติ เป็นปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีการขนส่งที่มีสะดวกรวดเร็วการทำธุรกรรมได้รวดเร็วเท่าความเร็วของแสง การฉ้อฉลในบริษัทและสถาบันการเงินที่เกิดขึ้นอย่างการทำธุรกรรมได้รวดเร็วเท่าความเร็วของแสง การฉ้อฉลในบริษัทและสถาบันการเงินที่เกิดขึ้นอย่างประเวณี และอื่นๆ

การถูกกีดกันจากระบบ สงครามเพื่อการปลดปล่อยประเทศ ปฏิบัติการลับของประเทศมหาอำนาจ ความไร้ประสิทธิภาพและการทุจริตคอร์รัปชันในรัฐบาล เหล่านี้มีส่วนช่วยให้อาชญากรรมข้ามชาติขยายตัวเติบโตใหญ่ กิจกรรมอาชญากรรมข้ามชาติที่สำคัญ ได้แก่ การค้ายาเสพติดและเหล้า บุหรี่ การค้าสตรีและเด็ก การพนัน การค้าอาวุธ กับระเบิด อาชญากรรมข้ามชาติยังประสานกับอาชญากรรมทั่วไปในท้องถิ่นกระทบต่อความมั่นคงทางกายภาพของผู้คนจำนวนมาก

ความยากจน และความอดอยาก

ความยากจนและความอดอยาก เป็นสาเหตุที่กล่าวกันมากว่า เป็นต้นตอสำคัญของความไม่มั่นคงของมนุษย์แต่ในอีกด้านหนึ่งความยากจนและความอดอยากนั้น เป็นผลจากเหตุปัจจัยอื่น เช่น ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม การค้าที่ผูกขาดและไม่เป็นธรรม การถูกกีดกันจากสังคม รัฐบาลที่คอร์รัปชัน การแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจ การอ่อนแอของชุมชนและครอบครัว รวมทั้งการล้มละลายของชนบท ซึ่งทำลายทุนทางสังคมของประชาชนฐานราก ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาความยากจน ในมิติแคบ เช่น ยึดการยกผู้คนให้พ้นจากเส้นความยากจน ย่อมยากที่จะประสบความสำเร็จงดงาม เนื่องจาก จะมีความยากจนใหม่ขึ้น โดยเฉพาะความยากจนในเมือง ซึ่งจะเป็นภัยคุกคามใหญ่ในอนาคตอันใกล้ ในที่นี้จะขอยกสล้มและความยากจนในเมืองเป็นตัวอย่าง

กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization)

กระบวนการกลายเป็นเมือง เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 30-40 ปีมานี้ ประมาณว่าในปี 2007 ประชากรโลกส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองเป็นครั้งแรก ใน ค.ศ.2015 คาดว่าจะมีเมกะซิตี (Mega-city) ในประเทศกำลังพัฒนาถึงราว 23 แห่ง อเมกาซิตีเหล่านี้ แต่ละแห่งจะมีประชากรมากกว่า 10 ล้านคน อนึ่ง การกลายเป็นเมืองในประเทศพัฒนาแล้วกล่าวได้ว่าถึงจุดอิ่มตัว เช่นเดียวกับหลายประเทศในลาตินอเมริกา ดังนั้น การขยายตัวของเมืองเกือบทั้งหมดในระยะใกล้นี้จะเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา ลำดับเมืองขนาดใหญ่ในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น โตเกียว และ นิวยอร์ก จะลดลง และเพิ่มในประเทศกำลังพัฒนาอย่างเช่น อินเดียและจีน เป็นต้น

3. เหตุปัจจัยของการขยายตัวของเมือง

การขยายตัวของเมืองเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญคือ

3.1 การขยายตัวของการผลิต การค้าและการลงทุน ทำให้สัดส่วนการผลิตส่วนใหญ่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมและการบริการ การผลิตและการค้าเหล่านี้ มีประสิทธิภาพและก่อกำไรสูงในสิ่งแวดล้อมของเมือง ที่มีคนอยู่อย่างหนาแน่นในที่แคบๆ พร้อมกับระบบการขนส่ง สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การศึกษา และโอกาสของชีวิต ซึ่งดึงดูดผู้คนให้อพยพเข้ามา

3.2 การล้มละลายของชนบท ซึ่งเกิดจากการพัฒนาทางการเกษตรเป็นอุตสาหกรรมเกษตรขนาดใหญ่ จนกระทั่งฟาร์มขนาดเล็กและขนาดกลางต้องล้มละลาย หักถกรรมพื้นบ้านถูกโจมตีจากสินค้าอุตสาหกรรม การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมธรรมชาติรวมทั้งภัยธรรมชาติต่างๆ การบริโภคที่สูงกว่ารายได้ รวมทั้งการดิ้นรนขาย การเข้าไม่ถึงระบบสาธารณสุขและสุขภาพ ทำ

ให้เจ็บป่วยบ่อย อายุสั้น การขาดโอกาสในชีวิตเหล่านี้ทำให้ชาวชนบทอพยพหลั่งไหลสู่เมืองใหญ่ แม้ว่าในเมืองใหญ่เหล่านี้ไม่ได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมไปมากพอที่จะรองรับการทำงาน ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้จำเป็นต้องอยู่กันอย่างแออัดในย่านสลัม หรือสร้างเป็นเมืองสลัมนอกเมือง

3.3 อิทธิพลของเมืองแผ่ปกคลุมไปทั่วชนบท โดยผ่านสื่อมวลชนและการสื่อสารที่รวดเร็ว โดยเฉพาะที่เป็นแบบอิเล็กทรอนิกส์ การขนส่งที่สะดวก การค้าที่เข้มข้นไปทั่ว รูปแบบการผลิตที่ถูกดึงดูดและเปลี่ยนไปตามตลาดและรสนิยมของเมือง เหล่านี้ทำให้ตัวชนบทเองมีลักษณะคล้ายเมืองมากขึ้นเกิดเป็นเมืองขนาดเล็กขนาดกลางขึ้นจำนวนมาก

ผลกระทบสำคัญของการกลายเป็นเมือง

การกลายเป็นเมืองได้ส่งผลกระทบสำคัญหลายประการ เช่น

(1) ทางการเมือง ทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจในเมืองมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน ความไม่สงบในเมืองก็กระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาลได้รุนแรงรวดเร็วกว่าความไม่สงบในชนบท

(2) ทางเศรษฐกิจ ทำให้การผลิตมีลักษณะกระจุกตัวตามศูนย์ต่างๆ กิจกรรมทางเศรษฐกิจสาขาอุตสาหกรรมและบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการบริการมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นมาก

(3) มีการใช้ทรัพยากรและพลังงานมากขึ้น เช่น เมืองทั่วโลกซึ่งครอบคลุมพื้นที่เพียงร้อยละ 2 ของแผ่นดินโลก แต่มีกิจกรรมที่ส่งก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สู่บรรยากาศถึงร้อยละ 78 จากทั้งหมด และมีการคำนวณว่า เมืองมอนทรีออล ในแคนาดาที่มีประชากร 3.5 ล้าน จำต้องใช้ทรัพยากรจากพื้นที่ขนาดใหญ่ถึง 270,000 ตารางกิโลเมตร หรือเกือบครึ่งหนึ่งของประเทศฝรั่งเศส

(4) ด้านวัฒนธรรม เสริมวัฒนธรรมเมืองซึ่งมีการแข่งขันสูงและเป็นแบบตัวใครตัวมัน และที่สำคัญคือวัฒนธรรมผู้บริโภค ที่ส่งเสริมให้เกิดการบริโภคเกินความต้องการจำเป็น

(5) ด้านสังคม ก่อผลต่อขนาดและความสัมพันธ์ทางครอบครัว โดยครอบครัวจะมีขนาดเล็กลง ความสัมพันธ์ไม่อบอุ่น การหย่าร้างเพิ่ม

(6) สร้างความยากจนใหม่ หรือย้ายความยากจนจากชนบทสู่เมือง โดยเมืองเองก็มีความแตกต่าง มีย่านคนรวย และย่านคนจน

(7) ปัญหาสังคมเมืองอื่นๆ เช่น การจราจร อาชญากรรมบนท้องถนนและอาชญากรรมข้ามชาติ ทุจริตใต้ดิน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การกลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว สะท้อนสภาพช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท คนรวยกับคนจน ประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจน ซึ่งก่อผลกระทบต่อความมั่นคงมนุษย์ทั้งในเมืองและชนบทอย่างสูง ตัวอย่างเช่น ตาม รายงานแผนงานการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ องค์การสหประชาชาติ (United Nations Human Settlements Program) ชื่อ การทำลายของสลัม (The

Challenge of Slums: Global Report on Human Settlements 2003) ที่เผยแพร่ในเดือนตุลาคม 2003 ระบุว่า ปัจจุบันประชากรโลกเกือบ 1 พันล้านคนอาศัยอยู่ในสลัม และมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นเท่าตัวใน ปี 2030 จำนวน 3 ใน 4 ของประชากรเมือง 1 พันล้านคนที่เพิ่มขึ้นจะอยู่ในเมืองที่มีขนาดระหว่าง 1 ถึง 5 ล้านคน และเมืองเล็กที่มีประชากรน้อยกว่า 5 แสนคน การกลายเป็นเมืองถึงขีดสมบูรณ์ในยุโรป อเมริกาเหนือ และในละตินอเมริกา การกลายเป็นเมืองในอนาคตทั้งหมดเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา การเกิดสลัมในเมืองเนื่องจาก

(1) เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว

(2) ความยากจนในเมืองที่พุ่งสูงขึ้น

(3) คนยากจนในเมืองไม่สามารถเข้าถึงที่ดินและที่อยู่อาศัยที่มั่นคง

(4) การเตรียมการหรือการวางแผนของรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นไม่เพียงพอ การแก้ปัญหาสลัมอยู่ที่การแก้ปัญหาค่าความยากจนในเมือง การจ้างงานและรายได้ การมีที่พักอาศัย อาหาร สาธารณสุข การศึกษา และเข้าถึงบริการและโครงสร้างพื้นฐานของเมือง

จุดมุ่งหมายที่จะสร้างเมืองที่ปราศจากสลัมขององค์การสหประชาชาติยากที่จะเป็นจริง มีความพยายามในการพัฒนาเมืองสลัม ไอออร์ พาร์กที่อยู่ชานกรุงโยฮันเนสเบิร์ก โดยจัดตั้งสหกรณ์เพื่อก่อตั้ง "เมืองนิเวศ" ขึ้น ได้เงินอุดหนุนเริ่มแรกในปี 1999 จากรัฐบาลเดนมาร์กเป็นเงิน 1.7 ล้านดอลลาร์ หลังจากนั้นก็มีหลายประเทศและหน่วยงานให้การสนับสนุน ชีวิตของประชากรในเมืองสลัมดีขึ้นและมีความหวังมากขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้ดีขึ้น มีความฝันว่าอาจเป็นกรณีตัวอย่างในการแก้ปัญหาสลัมในเมืองได้ (Stephen Leahy, 19 April 2004)

ลัทธิกีดกัน

ลัทธิกีดกันซึ่งมีทั้งการกีดกันทางเพศ ผิว ศาสนาและอื่นๆ ผลกระทบที่สำคัญก็คือ

(1) เป็นการกีดกันจำนวนมากออกจากการเข้าถึงบริการที่จำเป็นทางสังคม ไม่ได้มีส่วนร่วมทางการเมือง หรือตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างไม่มีการพลิกฟื้น เช่น การกีดกันในประเทศพัฒนาแล้วที่กระทำต่อประชาชนผิวสี อาทิ ประชากรคุกในสหรัฐส่วนใหญ่เป็นคนผิวดำ หรือสมาชิกวุฒิสภาของสหรัฐทั้งหมดเป็นคนผิวขาว

(2) เป็นการสร้างกำแพงที่จะทำความรู้จักเข้าใจกันทางวัฒนธรรม เป็นบ่อเกิดแห่งความแตกแยก ความไม่มั่นคง การจลาจล และสงครามกลางเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ที่สถาบันทางเศรษฐกิจ-การเมืองยังอยู่ในภาวะเพิ่งเริ่มขึ้น

(3) เป็นช่องว่างให้ประเทศมหาอำนาจเข้าแทรกแซงก่อกวนในประเทศกำลังพัฒนา เหล่านี้สามารถก่อผลร้ายต่อความมั่นคงมนุษย์อย่างรุนแรง